

DOI 10.26886/2520-7474.2(46)2021.3

UDC 27-725-443.5:159.937.515.5

**COLORING AS A RICH IN CONTENT COMPONENT IN
IMAGINATIVE AND LITURGICAL SOURCES OF PRIEST VESTMENTS
OF LATE XX – EARLY XXI CENTURIES**

O. Soroka, Postgraduate student

<https://orcid.org/0000-0001-9699-4406>

e-mail: oksanasv.if@gmail.com

Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, Ukraine, Ivano-Frankivsk

Priest vestments are an expressive way of a priest, a tool of cult which during the Divine Liturgy is combined with the belief involving clothing and its sacral components into this religious procedure.

The article focuses on the peculiarities of colour in imaginative and liturgical sources of priest vestments. The research interprets a religious plot cultural and valuable potential of colouring as weighty priority criterion for defining artistic and stylistic features of folk ornaments in clerical clothing. It was also revealed the bases of colouring which besides the esthetic function have established canonical standards. Liturgical clothing's combination of colours which have a significant symbolic meaning has been highlighted. The colour scheme of priest vestments on the example of the researched works from Lviv, Ivano-Frankivsk, Ternopil territories of the given chronical period has been analysed.

Key words: colour, colour scheme, priest vestments, symbolic meaning, liturgical clothing.

аспірант, Сорока О. В., Колорит як змістовний компонент в образно-літургійних засадах священничого вбрання кін. XX – поч. XXI ст. / Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, Україна, Івано-Франківськ.

Священниче вбрання є виражальним засобом священнослужителя, знаряддям культу, що під час Божественної літургії вступає в єдність з вірою, залучаючи в це культове дійство одяг та його сакральні компоненти.

У статті акцентується увага на особливостях кольору в образно-літургійних засадах священничого вбрання. Витлумачено релігійний зміст і культурно-ціннісний потенціал барв як вагомого пріоритетного критерію для з'ясування художньо-стилістичних ознак народного оздоблення в одязі для богослужіння. Розкрито основи колористики, які окрім естетичної функції мають усталені канонічні норми. У літургійному вбранні виокремлено сукупність кольорів, які мають важливе символічне значення. Здійснено аналіз колористичної системи священничого одягу на прикладі досліджуваних творів із Львівської, Івано-Франківської та Тернопільської територій означеного хронологічного періоду.

Ключові слова: колір, відтінок, священничий одяг, символічне значення, літургійне вбрання.

Постановка проблеми. Питання колористики священничих риз є актуальним на даному етапі для всіх релігійних конфесій. Символічний зміст одягу передається завдяки формі, тканині вбрання, засобам виразності, з яких центральне місце посідатиме власне колір та гармоніювання палітри барв облачення богослужителя. У колористичній системі священничого вбрання побутують традиційно уживані, істотні відтінки, так і ті, що менш використовуються, але також мають символічне значення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Поняття особливостей кольору у священничому одязі передбачає сукупність усіх значень, що надаються відтінкам для вираження символіки, ідей та традицій.

Дослідження колірних ознак у сакральних предметах неодноразово висвітлювалися у наукових роботах мистецтвознавців, істориків та релігієзнавців. Різні аспекти колориту та семантики барв прикладного церковного мистецтва знайшли відображення у працях наступних вітчизняних дослідників: Д. Степовика, В. Овсійчука, С. Абрамовича, О. Олійник, Т. Печенюк тощо. Однак питання, що стосується власне особливостей кольору в образно-літургійних засадах священничого вбрання достатньо не висвітлені у наукових роботах.

Мета статті: проаналізувати особливості колориту в образно-літургійних засадах священничого вбрання.

Виклад основного матеріалу. Особливості колориту в образно-літургійних засадах літургійного вбрання несуть вичерпний релігійний зміст, мають усталені канонічні правила, відображають символічне та сакральне значення. Колір поєднуючись з мотивами орнаменту, графічними символами утворюють асоціативні комбінації, які створюють художній образ сакральної традиції. Зрештою саме виражальні засоби барв у літургійному облаченні задають смислове значення для інтерпретації їх символіки. Тому у процесі створення священничого одягу важливим для майстрів є знання традицій українського церковного шитва, основних композиційних прийомів, особливостей колориту в образно-літургійних засадах.

Твердження дослідниці О. Олійник з приводу того, що «виконання сучасного твору і водночас збереження вікової традиції у трактуванні релігійних образів потребує не лише мистецького чуття та професійного вміння, але також обізнаності з церковними канонами, глибоких знань з іконографії, розуміння принципу ансамблевості всіх складових храмового простору. Сакральні тканини мають особливий образно-символічний зміст, де форма, колір і композиція мають своє значення, що пов'язано зі складною символікою та трактуванням

святого Письма» – вважаємо фундаментальними у вивченні даної тематики [5, с. 771]. Впродовж багатьох століть усі, хто пов'язував себе із сакральним мистецтвом: вишивкою, іконописом, розписом храмів, дотримувалися принципів, одним з яких є символіка кольору, адже кожен з відтінків має своє значення, несе певний сенс чи традицію. Ранньохристиянські богослови, отці церкви, що розвивали християнське вчення, опиралися на тексти Євангелія та церковні передання [7, с. 182]. Священнослужителі зазвичай складали систему кольорів для розпису інтер'єру храмів, зокрема і літургійного вбрання, розробляли принципи через які зримо відтворюються біблійні сюжети й вчення та розкривається образна символіка літургії. Основним образом є світло, яке проникає з неба та осяює землю. Щоб передати образ всевишнього світла предметними речами потрібно підібрати колір, який символізуватиме божественну енергію та викликатиме у віруючих відчуття піднесення над простором [8, с. 25]. Відтак серед усіх відтінків виділений золотавий, який «сам у собі несе приємний полиск світла, як і небесне проміння, яке, пронизуючи матеріальний світ, робить його світлоносним» [2, с. 50].

Здійснюючи аналіз колористичної системи священничого одягу, можемо констатувати, що в ній є як найбільш таїнні кольори, так і менш використовувані. Колірну палітру вбрання умовно поділяємо на дві групи: монохромну та поліхромну. Перший розподіл колористики – найбільш уживана та найменш застосовувана кольорова гама, на даному етапі в Україні для священничого одягу використовують варіативність її відтінків, що мають однакове символічне значення. Таким чином послуговуватимемося узагальненою палітрою, до якої відносяться ті барви, які відображають у собі стародавні церковні традиції.

Папа Інокентій III (1198-1216) ввів у Літургію основні кольори богослужбового вбрання, увиразнив правила, котрі визначали, в яких ризах має відправлятися Богослужіння. За його словами білий колір одягу використовується у святкові дні: в червоний облачаються священики в честь святих мучеників; у зелений – під час Зелених свят; чорний – на даному етапі не спостерігається у греко-католиків, використовували у Великий піст, пізніше в час посту замінили на фіолетовий колір, а чорний – для похоронних Богослужінь. Проте існують деякі суперечності щодо вибору кольору риз священнослужителя у конфесії Східної й Західної традицій. Папа св. Пій V (1566-1572) провів уніфікацію для всієї Церкви та визначив порядок, в який літургічний період мають використовуватися відтінки священничого одягу [3].

Із всього спектру кольорів виділимо актуальну палітру богослужбового вбрання, що характеризується традиційними ознаками: золотавий відтінок у священничому облаченні став символом Божого світла, він найбільше відображає теологічне твердження, що Бог – це Світло, де золото – це предметне втілення Світла, блиску царства Небесного та дій Святого Духа. Золотавий колір дає трактування загальної еманациї неба на земний світ; білий – символ святості, чистоти, віри, радості та Божої слави, відповідає духові ангельських свят і використовується в священничій одежі для означення небесного світла, що преображає, очищає та освячує усе земне й матеріальне; блакитний – це барва душевної чистоти, цнотливості, символізує одкровення, мудрість і божественну незбагненність [2, с. 51]. Ризи цього відтінку означають невинність та дівоцтво Матері Божої, тому вбрання у блакитних (синіх) тонах священик одягає на свято в честь Богородиці. Багрянний, червоний, пурпуровий кольори є основою для створення «Страсного вбрання». Це барви очищення і

спасіння, які мають відображення в священничому одязі найчастіше, адже символізують також кров Сина Божого. Зелений – символізує життя та надію, духовне відродження через ласку Святого духа. Ризи оздоблені відтінками цього кольору найчастіше одягають у святковий день Трійці, або Зелених свят, головним символом є Свята Трійця – Батько, Син та Святий дух. Фіолетовий тон відображає душевний та духовний стан, символізує ностальгію, старість, жалобу та переживання. Вбрання фіолетового кольору священники одягають під час посту на знак покути та покаяння. Менш загальноживані відтінки – коричневий, яскраво-жовтий, світло-бузковий, світло-зелений та рожевий.

Семантика головних кольорів дозволяє гармонізуватися з іншими смисловими кольорами, наприклад, часто бачимо у священничому одязі поєднання золотавого чи сріблястого з білим, відтінками червоного (теплыми чи холодними) тощо. Аналогом до колористики літургійного вбрання є одяг святительського чину відображеного у малярстві Київської Русі. Дослідник В. Овсійчук вивчаючи мозаїки Софії Київської, зазначив: «Переважно звучать золотий, синій, білий і в невеликих крапленнях червоний кольори. Крім біло-сірих стихарів архідияконів, фелонам святителів притаманне чергування темних зелено-коричневих, фіолетово-пурпурних, голубувато-коричневих та світлих, близьких до стихарів, або з відтінками сіро-фіолетовими, світло-жовтуватими-рожевими» [4, ст. 35].

Проаналізовані кольори та їх поєднання віднайшли своє відображення у декоративній виразності священничого одягу кін. ХХ – поч. ХХІ ст. Визначенням кольору літургійного вбрання виступає переважно оздоблення, а не основа тканини. Таким чином домінантою означення символіки певного релігійного свята є колористичне вирішення вишивки.

Для структурної характеристики колірної гами у літургійному одязі здійснено розподіл на дві групи вбрання, які виконані у монохромних та поліхромних тонах. До монохромного колориту належать зразки, які зустрічаються найчастіше у досліджуваних об'єктах на поч. ХХІ ст. Священничий одяг, виконаний у відтінках блакитного, зеленого, коричневого зафіксовано по всій території Івано-Франківської, Тернопільської та Львівської областей (рис. 1). Роботи майстрині Ганни Василевич (2000 рр.) Буцацького р-ну виконано золотавим бісером в одному зразку на білому фоні (рис. 2), в іншому на пурпуровім (рис. 2). Останній спеціально пошитий для Великого посту. До даного комплекту літургійного вбрання та покрівців було пошито весь ансамбль речей церковного прикладного мистецтва, що включає: хоругви, покрови для престолу, плащаницю, одяг для прислугуючих у церкві тощо.

Рис. 1. Священниче вбрання у монохромній гамі (голубий, зелений, коричневий) зліва на право

У поліхромному колориті священничого одягу поєднується одночасно від двох до дванадцяти відтінків. На поч. ХХ ст. у народній вишивці поширюються мотиви в червоно-чорній гамі, виконані в техніці «хрестик». Ця тенденція також актуальна й у колористиці літургійного вбрання означеного періоду. На рис. 3 фелон виконаний у двоколірній червоно-чорній палітрі на білому фоні, яка на певній відстані з'єднується у сукупний пурпурний колір. Спосіб поєднання невеликих

різноколірних плям у мистецтві називається «пуантилізм»¹ [6, ст. 26]. Означений метод застосовується майстринями для тонального вирішення вишивки, де з обмеженої кількості кольорів можна утворити ширшу палітру відтінків. Це показує, що у народних майстрів були присутні художні навички та відчуття гармонійного поєднання кольорів.

Рис. 2. Декор священничого одягу виконаний в монохромній гамі

Рис. 3. Фелон виконаний у червоно-чорних тонах

На рис. 4 декор священничого одягу виконано насиченими відтінками зеленого з введенням фіолетового кольорів, що надає орнаменту з виноградним мотивом натуралістичності. Головним завданням майстрині було виділити зелений тон, як символ Трійці. Адже цей комплект вбрання спеціально виготовлено та одягається виключно один раз у рік до Зелених свят. Поряд із застосуванням двоколірної палітри утверджується багатобарвний контрастний колорит, який набув актуальності у традиційній вишивці з середини ХХ ст., а з часом перейшов й у літургійне шитво.

Унікальним є комплект священничого одягу з Історико-краєзнавчого музею «Сколівщина» (Львівської обл.), який відзначається складною контрастною гамою, де об'єднано понад вісім кольорів. До традиційних,

¹ Пуантилізм - від франц. pointiller – писати крапками

у сакральному мистецтві, блакитних, червоних, зелених, золотавих (охристих) відтінків введено оранжевий, яскраво-жовтий, світло-бузковий (рис. 4). Оздоблення означеного літургійного вбрання демонструє в собі народну традицію з багатограним колоритом бойківської вишивки. Комплект одягу виконаний 1990-1991 рр. парафіянками та монахинями при церкві Різдва Пресвятої Богородиці м. Сколе для отця Василя Головацького, який завжди підтримував етнонаціональну народну культуру, мистецтво та звичаї.

Рис. 4. Священиче вбрання виконане у поліхромному колориті

Виділимо, за рахунок колориту, комплект священничого вбрання із с. Бистрець Верховинського р-ну Івано-Франківської обл. Варто зазначити, що всі кольори аналогічні тим, які майстрині використовували у традиційній гуцульській вишивці (рис. 4). Згідно з зразком очевидним є застосування насичених барв від яскраво-жовтої до червоної з введенням додаткових – зеленого, коричневого та чорного відтінків. Палітра кольорів у даному виробі не є канонічною для сакрально-образного вирішення священничого одягу. Проте, впровадження засобів оздоблення народної вишивки органічно вписалися в церковне шитво. Декоративна виразність

означеного вбрання відзначається гармонійним поєднанням кольорів та орнаментальних мотивів, що цілісно укомплектовують мистецький твір. У даному зразку (рис. 4) художні засоби (з яких колір найбільше виділяється) літургійних риз асоціюються з елементами різдвяної тематики. Дослідник С. Абрамович пише: «світло та колір визначають настрій ікони» [1, ст. 108]. Таку асоціацію можна застосувати і до декоративної виразності літургійного вбрання. Завдяки художнім особливостям священничий одяг передає символічне значення та настрій певного свята, образу тощо. Зрештою, основне покликання сакрального твору, літургійного облачення зокрема – це візуальне сприйняття, де колірне вираження релігійних змістів у вбранні робить його привабливим для бачення, визначаючи тим самим особливу важливість одягу в літургії.

Висновки. Отже, в процесі дослідження, визначено особливості колориту літургійного вбрання і здійснено тлумачення його релігійного змісту, котрий розкриває різне символічне значення, а також проаналізовано колористичну систему одягу для священнослужителів. Відповідно, нами встановлено, що кольорова гама священничих риз повинна гармоніювати з домінуючим кольором, який визначатиме символіку певного літургійного свята. Охарактеризовано найбільш таїнні і менш вживані відтінки, окреслено облачення, які виконані у монохромних та поліхромних тонах. Окрім цього, наведено зразки риз, звідки видно, що народні майстрині, виготовляючи богослужбовий одяг, зазвичай дотримувалися вибору кольорів, які є першочерговим виразником символічного значення певної святкової літургії або релігійної події в честь святих.

Література:

1. Абрамович, С.Д. (2005). *Церковне мистецтво*. Київ, Кондор, 206.
2. Дем'янчук, А.Л. (2016). «*Матір Божа Неустанної Помочі*» у контексті Богородичного циклу в іконному малярстві Галичини кінця ХІХ – початку ХХІ ст.: іконографія, художні особливості: дис. на здобуття наук. ступеня канд. мист.: спец. 17.00.05. Львів, 199.
3. Ковпак, В. (2016). Про справи обряду. <<https://www.saintjosaphat.org/dzvin-z-fatimy/2016/1>> (2021, квітень, 05).
4. Овсійчук, В.А. (1996). *Українське малярство Х – ХVІІІ ст.: проблеми кольору*. Львів, Інститут народознавства НАН України, 479.
5. Олійник, О.В. (2020). Традиційні декоративні прийоми в сучасних церковних тканинах та священничому облаченні. *Народознавчі зошити*, 4 (154), 770–780.
6. Печенюк, Т.Г. (2010). *Кольорознавство*. Київ, Грані-Т, 192.
7. Станкевич, М.Є. (2006). *Словник українського сакрального мистецтва*. Львів, Інститут народознавства НАН України, 288.
8. Степовик, Д.В. (2004). *Історія української ікони Х – ХХ століть*. Київ, Либідь, 440.

References:

1. Abramovych, S.D. (2005). *Tserkovne mystetstvo* [Church art]. Kyiv, Kondor, 206. [in Ukrainian].
2. Demianchuk, A.L. (2016). «*Matir Bozha Neustannoi Pomochi*» u konteksti Bohorodychnoho tsykladu v ikonnomu maliarstvi Halychyny kintsia ХІХ – pochatku ХХІ st.: ikonohrafiia, khudozhni osoblyvosti [«Mother of God of Tireless Help» in the context of the Virgin cycle in the iconic art of Halychyna of late ХІХth – early ХХІst centuries: iconography, artistic features]: dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. myst.: spets. 17.00.05. Lviv, 199. [in Ukrainian].

3. Kovpak, V. (2016). Pro spravy obriadu [About the affairs of the rite]. Retrieved from <https://www.saintjosaphat.org/dzvin-z-fatimy/2016/1> [in Ukrainian]. (2021, April, 05).
4. Ovsichuk, V.A. (1996). *Ukrainske maliarstvo X – XVIII st.: problemy koloru* [Ukrainian painting of the X – XVIIIth centuries: colour problems]. Lviv, Instytut narodoznavstva NAN Ukrainy, 479. [in Ukrainian].
5. Oliinyk, O.V. (2020). Tradytsiini dekoratyvni pryomy v suchasnykh tserkovnykh tkanynakh ta sviashchenychomu oblachenni [Traditional decorative tools in modern clerical fabric and priest vestments]. *Narodoznavchi zoshyty* [Ethnologic notebooks], no. 4 (154), 770–780. [in Ukrainian].
6. Pecheniuk, T.H. (2010). *Koloroznavstvo* [Colour study]. Kyiv, Hrani-T, 192. [in Ukrainian].
7. Stankevych, M.Ie. (2006). *Slovnyk ukrainskoho sakralnoho mystetstva* [The Dictionary of Ukrainian sacral art]. Lviv, Instytut narodoznavstva NAN Ukrainy, 288. [in Ukrainian].
8. Stepovyk, D.V. (2004). *Istoriia ukrainskoi ikony X – XX stolit* [History of the Ukrainian icon of the X – XXth centuries]. Kyiv, Lybid, 440. [in Ukrainian].

Citation: O. Soroka (2021). COLORING AS A RICH IN CONTENT COMPONENT IN IMAGINATIVE AND LITURGICAL SOURCES OF PRIEST VESTMENTS OF LATE XX – EARLY XXI CENTURIES. Frankfurt. TK Meganom LLC. Paradigm of knowledge. 2(46). doi: 10.26886/2520-7474.2(46)2020.3

Copyright O. Soroka ©. 2021. This is an openaccess article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (CC BY). The use, distribution or reproduction in other forums is permitted, provided the original author(s) or licensor are credited and that the original publication in this journal is cited, in accordance with accepted academic practice. No use, distribution or reproduction is permitted which does not comply with these terms.